

2. Eco U. *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Bloomington: Indiana University Press, 1979. 273 p.
3. Lambert J. Where it all started: The centre for digital storytelling in California. In J. Hartley & K. McWilliam (Eds.), *Story circle digital storytelling around the world*. Oxford: Wiley-Blackwell. 2009. P. 79–90.
4. Schmid W. *Narratology: an introduction*. KG, Berlin, New York: Walter de Gruyter. 2010. 258 p.

Дзись Тарас Васильович

кандидат філологічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Катериняк Анатолій Петрович

асистент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ТИПОЛОГІЧНІ ВІДПОВІДНОСТІ В ТВОРАХ АВСТРИЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Міркуючи про “світову літературу”, німецький класик Й.В. Гете передбачав її неминучі успіхи. З цього приводу він ще 1829 року писав: *“Широкий світ, як би далеко він не простягався, є завжди лише продовженням батьківщини і, коли добре подумати, не дасть нам нічого більше, крім того, чим уже обдарував нас рідний край. Те, що подобається масам, розповсюдиться понад усяку міру й, як це бачимо вже тепер, буде користуватися попитом в усіх зонах і місцевостях; натомість поважні й справді значущі речі навряд чи можуть розраховувати на такий успіх; і все ж ті, хто присвятив себе величному й плодотворному у вищому розумінні, скоріше й ближче спізнають один одного”* [1, с. 93].

Ця концепція пізніше у літературознавчій компаративістиці розгорнулася у типологічні дослідження аналогій у споріднених мистецьких явищах.

Класифікуючи приклади “типологічних сходжень” і розглядаючи проблеми їх порівняльного аналізу, Д. Дюришин аж у 70-х роках ХХ ст. говорив про “міжлітературні синтези”, а згодом розгортав теорію міжлітературного процесу, обґрунтовуючи категорію “міжлітературних центризмів” [7, с. 86–90]. Окремою регіональною формацією міжлітературного центризму середньої Європи словацький вчений вважав взаємозалежність російської, української та білоруської літератур [7, с. 107].

Низка критеріїв географічного, історичного, соціокультурного та естетичного характеру дає можливість співвідносити індивідуальні своєрідні явища національних культур за типологічно співмірними (або й адекватними) параметрами, дозволяє певним чином упорядковувати безпосередню літературну рецепцію текстів свого регіону. Центром тяжіння, **доцентровим** фактором у цій аналітико-синтезуючій процедурі, стає **домінанта**, яка утримує рівновагу структур художнього світу кількох творів саме на **перетині** зближуваних культур і їх творців. Таке зближення може бути історично

необхідним, геополітично випадковим, але внутрішньо закономірним. Отже тут йдеться про конструювання парадигматики на певному етапі компаративістичних студій.

З цього погляду проза Йозефа Рота і, скажімо, Богдана Лепкого 20-х років ХХ століття зближується і виявляє типологічні відповідності не тільки в сприйманні літературно компетентного суб'єкта-реципієнта, а й наявною системою референтних і внутрішньотекстових відношень формує і знаходить адекватного собі адресата.

У випадках міжлітературної рецепції немає значення те, звідки йде стимул взаємодії – чи від сприйняття оригінального тексту, чи від чужих оцінок, зафіксованих у літературно-критичних публікаціях, – істотним виступає саме взаємодія літературних вражень у свідомості, в досвіді реципієнта іншонаціональної культури.

Феномен української міжлітературної рецепції на ґрунті безпосередніх чи опосередкованих контактів людей, дотичних до творчості австрійського письменника Й. Рота, увиразнюється як насильницькими розривами у літературному житті в просторі Австро-Угорської імперії, так і запізнілими взаєминами національних літератур у континуумі європейської культури. Ті взаємини рано чи пізно ставали для читачів відомими фактами, що уявляли високі оцінки ротівських мотивів, характерних для його художнього світу.

Історико-літературні факти невідривні від власне історичних реалій, до складу яких входили і демографічний, і геотопографічний аспекти. Перший конкретизується і специфікується як персональний зріз фабульно-сюжетного рівня прозового твору, а другий – як пейзажно-образний вимір тексту. Щодо цих аспектів міжлітературної рецепції не можна залишити осторонь розгляд й аналіз спогадів, які належать не просто учасникам бойових дій, а й ще до того літераторам, носіям образного бачення людини, взаємин людей на війні, в її буднях, звичаях і злигоднях. Загострене образне відтворення воєнно-військових реалій притаманне насамперед Й. Роту, а водночас і іншим сучасникам Й. Рота, які брали безпосередню участь у війні, були свідками даних подій. Враження, роздуми й оцінки українських публіцистів і письменників слугують тим тлом, на якому набувають певного ступеня достовірності описи Й. Рота, М. Ірчана, Р. Купчинського, Б. Лепкого.

Розгляд творчості Й. Рота ускладнюється творчістю тих українських письменників, які ступали слідами Рота, проживали в тих же містах, що і Рот, були його сучасниками і займалися тими ж видами діяльності, що і він.

Не маючи достеменної інформації про контактні зв'язки поіменованих літераторів, можемо припустити, що саме у культурі того періоду через пам'ять читачів як носіїв словесної культури рано чи пізно протягом ХХ століття буде усвідомлюватися підстава для типологічних зв'язків, виокремлених з потоку культури текстів, що належать кожному з цих письменників. Механізмом, який уможлиблює розгляд, аналіз типологічних зв'язків, є концепт міжлітературної рецепції, яка фактично здійснюється філологічно компетентними читачами, сформованими українською літературою впродовж цілого ХХ століття.

Велика кількість прикладів з текстів Й. Рота і українських письменників не тільки ілюструє певні типологічні відповідності в персонажній, фабульно-сюжетній і поведінкових структурах, у багатьох оцінно-образних парадигмах, а й водночас аргументують концептуально-ідеологічне розходження митців-сучасників, які художньо втілили свої візії образу світу з погляду “втраченого покоління” 20-х років ХХ століття. Однотипна екзистенційна ситуація, заломлюючись у різних соціокультурних середовищах, дає своєрідні мистецькі явища – співвідосні і разом з тим самодостатні в контексті міжлітературної рецепції.

З цього погляду в міжлітературній рецепції письменників, які творили в період першої світової війни, або моделювали післявоєнну дійсність за різними світоглядно-естетичними орієнтирами, у фікціоналізації світу домінували в різний час то Роман Купчинський, то Мирослав Ірчан, то Йозеф Рот, то Богдан Лепкий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гете Й.-В. Поезія і правда: Збірник / Упор., вступ. стаття, пер., комент. та покажч. імен Б.М. Гавришкова. – К.: Мистецтво, 1982. – 280 с.
2. Гром'як Р.Т. Рівні можливого конструювання парадигматики українсько-польсько-німецьких літературних взаємозв'язків у компаративістиці // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті: Зб. наукових праць. Вип. 6.: У 2-х ч. Ч. 1 / Упор. Л.К. Оляндер . – Луцьк: Рвв "Вежа" Волинського національного університету ім. Л. Українки, 2008. – С. 20–32.
3. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – К.: ВД "Києво-Могилянська академія", 2006. – 347 с.
4. Ружмон Дені де. Любов і західна культура / Пер. з франц. – Львів: Літопис, 2000. – 304 с.
5. Ďuríšín D. Theória medzyliterarneho procesu 1. – Bratislava, Ústav svetovej literatury SAV, 1995. – S. 86–115.
6. Johnston W. Österreichische Kultur- und Geistesgeschichte. Gesellschaft und Ideen im Donaauraum 1848 bis 1938. – Wien-Köln-Weimar: Böhlau Verlag G. m. b. H. & Co. KG, 2006. – 508 S.
7. Magris C. Der habsburgische Mythos in der modernen österreichischen Literatur. Neuaufgabe 2000. – Wien: Zsolnaj-Verlag. – 414 S.
8. Prokop-Janiec E. Miedzywojenna literatura polsko-żydowska jako zjawisko kulturowe i artystyczne. – Kraków: Universitas, 1992. – 340 S.

Довбуш Ольга Іллівна

кандидат філологічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

LITERATURE AS THERAPY: HEALING WAR-RELATED WOUNDS THROUGH BOOKS

Bibliotherapy, the therapeutic use of literature, has long been recognized for its ability to support emotional well-being, develop resilience, and address psychological challenges. As a modality of expressive arts therapies, it employs the planned use of